

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-43>**ARTISTIC MEANS OF POETIC WORKS****ХУДОЖНІ ЗАСОБИ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ****Pokhyliuk O. M.**

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department
of Ukrainian Philology,
MINE «Vinnytsia Humanitarian and
Pedagogical College»
Vinnytsa, Ukraine*

Похилюк О. М.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
української філології,
КЗВО «Вінницький
гуманітарно-педагогічний коледж»
м. Вінниця, Україна*

Знати про всі художні засоби й уміти їх визначати в поетичному тексті повинен кожен здобувач освіти. Усвідомлювати якість поетичного твору та майстерність автора повинен кожен поціновувач українського художнього слова. Саме тому у своїй науковій розвідці ми спробуємо проаналізувати основні художні засоби поетичних творів та проілюструвати їх використання в поезії відомого українського поета-сучасника Михайла Каменюка.

З-поміж великої кількості художніх тропів, які майстерно використовують у поетичних художніх творах, найбільш поширеними є епітети, порівняння, алегорія, метафора, метонімія, гіпербола, літота, градація та ін. Вдамося до послідовного аналізу цих та інших художніх засобів поетичних творів.¹

Епітет – це художнє означення предмета або події, що допомагає виразити сутність та надає емоційну характеристику. Літературознавчий словник-енциклопедія трактує цей художній троп як «троп поетичного мовлення, призначений підкреслювати характерну рису, визначальну якість певного предмета або явища і, потрапивши в нове семантичне поле, збагачувати це поле новим емоційним чи смисловим нюансом» [1, с. 238]. Епітети можуть бути іменниками: *жменя ключів, мізинчик щастя*, але найчастіше епітети – прикметники (діеприкметники): *старий дім, тривожне небо, жовтневе листя, пульсуюча нить*. Не варто омінати й варіанти, коли прислівники також можуть виступати епітетами: *«води ритмічно, невпинно понесли його в своїх гарячих обіймах...»*.

...скажи мені: хоч раз ти бачив,
як вересневів ріка;
як од роси осів, поважчав
сріблястий невід павука;
як граб щось лісові шепоче
і тоне в листі кроків звук,
й від сорому сховавши очі,
калина просить до рук...

Порівняння – це словесний вираз зіставлення двох схожих у якійсь характеристиці предметів або явищ із метою визначення певних рис одного з них через порівняння з іншим. Компатаривна зв'язка *як, мов, немов, наче, буцім, ніби* та под. є обов'язковою при цьому тропові [1, с. 546]. Порівняння буває декількох видів: простим – в ньому один предмет чи явище зіставляється з однією чи більше однорідними ознаками: *парубок, мов явір*; поширеним, коли предмет чи явище зіставляються з кількома ознаками одночасно:

...ти загадкова, як дорога в літо,
непояснима ти
...а маки так цвітуть *несамовито*
і багнуть наготи
...на цім шляху зостав свої печалі,
і станеться отак:
пекучих сліз розсипляться коралі
...зірву тебе, як мак

При приєднальному порівнянні образ подається вже після предмету:
*Й так легко тоді вірилось малому,
як в бабчин шепіт молитов святих,
що ті таємні квіти – символ дому,
що ще ніхто не бачив квітів тих.*

При заперечувальному порівнянні є протиставлення двох об'єктів:
...не ниви Господні,
не втіхи в постелі,
любов – це безодні,
любов – це пустелі...

Алегорія або іносказання, інакомовлення – це спосіб двопланового художнього зображення, що ґрунтується на приховуванні реальних осіб, явищ і предметів під конкретними художніми образами з відповідними асоціаціями [1, с. 24]. Таким чином утворюється переносне значення.

Приклади алегоричних образів: *коник-стрибунець, вовк та ягня, каменярі – борці за свободу України,*

...не склалася, бач, родина,
та й скластися мала як?
...вона – домашня тварина,
я – лісовий хижак

Метафора (або скрите порівняння) – це засіб літератури, коли відбувається навмисне вживання слів у їхньому непрямому значенні. З одного боку метафора дуже схожа на порівняння, але її складніше помітити. Адже в метафорі немає слів «немов», «начебто», «як» та інших, що вказують на зіставлення об'єктів. Для того, щоб правильно визначити метафору, треба добре розбиратися в семантиці та лексиці художніх виразів.

Метафори бувають трьох типів:

а) стерті – ці метафори вже втратили свою образність: *ходять чутки, вушко голки.*

...я люблю тебе за те,
що весною сад цвіте,
що приходить наше літо,
небувало золоте,
що стоять ясні дерева
у осіннім вар'єте,
що спада зима рожева –
я люблю тебе за те

б) образні загальнономовні метафори: *тепла атмосфера, час біжить.*

...часом, бува, й сталева
урветься терпіння нить
...як пташка під кігтями лева,
нація дригонить ...
...доки терпіння лопне,
доки урветься нить,
всохле і допотопне
в мушлі море шумить

в) індивідуально-авторські образні метафори:

...там-туди – де вітер грає музику
...там-туди, де райдуга струмить
...там, де небо на одному гудзику,
розстебни – й посиплеться блакить

Метонімія – зближення, зіставлення понять за суміжністю позначуваних понять, коли предмет чи явище позначають за допомогою інших слів і понять: *золото у вухах* (замість: *золоті сережки чи сережки з золота*).

*...просто прийду на луки,
де сміється гармошка,
схоплю тебе на руки,
скажу, що ти – волошка*

Гіпербола – це «різновид тропа, що полягає в надмірному перебільшенні характерних властивостей чи ознак певного предмета, явища або дії задля особливого увиразнення художнього зображення чи виявлення емоційно-естетичного ставлення до нього» [1, с. 158].
Наприклад:

*...мої вірші тобі – жменя ключів від старого дому,
вибирай, наче некло і рай
...там – рояль, а у ньому – гомерична гармонія грому,
підійди і зіграй.
...кожна клавіша – в небо тривожне щабелька,
пальчик злякано мацає край*

Літота – надмірне применшення явищ у художній літературі. Літота є антиподом гіперболи, але зустрічається значно рідше за надмірне перебільшення. Приклади: *курці по коліна; малесенька, ледве од землі видно.*

*...із тобою ділитися хочу,
сподіваюсь: почула якби –
і шепочу, шепочу, шепочу
серед вигуків диких юрби*

Градація – своєрідне угруповання визначень або за наростанням, або за ослабленням експресивно-емоційної, «силістилістична фігура, котра полягає у поступовому нагнітанні засобів художньої виразності задля підвищення (клімакс) чи пониження (антиклімакс) їхньої емоційно-сміслової значимості [1, с. 165]. Для прикладу:

*...на церквиці – хрест у небо,
Христя дивиться на нього:
там Вогонь Небесний ходить,
там живеться так розлого
...та й запалює у грубці
свій вогонь у серці хати,
щоб дерева-самогубці
вільно в ній могли зітхати
і злітати ввись димами
...як до Бога
...як до мами*

Іронія – «художній троп, який виражає глузливо-критичне ставлення митця до предмета зображення» [1, с. 313]. Іронія – це насмішка, замаскована зовнішньою серйозністю. Наприклад: *Це правду ви кажете, пане! Усі босоногі й голодні – П'яниці, ледащо, злодії І люди ні на що не годні..*

*... вона бентежна
і напрочуд ніжна,
спадаюча, як сонце з-поза хмар
...люблю царицю я,
любов ця дивовижна,
про неї не здогадується цар*

Інверсія, як відомо, є порушенням узвичаєного порядку слів, перестановкою частин фрази: *Життя ще довге перед мною, Я молодий, я ще й не жив... Чого ж горючою сльозою свою я пісню окропив?*

*Я – мічений.
Я – мічений.
Я – вами не засмічений. ...
Я – в партіях не зсучений,
князьками не приручений,
як в лісі граб, покручений.
Я з кожною заручений
і кожному доручений.*

Крім аналізованих вище художніх тропів, у поезії часто використовуються алітерація, асонанс, тавтологія, різноманітні риторичні фігури, оксиморони, паралелізм та ін., що надають творам особливого звучання, формують авторський ідіостиль поета.

Література:

1. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : Академія, 2007. 752 с.
2. Шевченко-Савчинська Л. Етикетна латиномовна поезія в українській літературі XVI-XVIII ст. Дис. ... канд. філол. н. URL: http://www.medievalist.org.ua/2013/01/blog-post_2704.html (дата звернення 29.10.22)